

# LES CONSTRUCCIONS COORDINADES EN CATALÀ: CLASSIFICACIÓ ACTUAL I PROPOSTES DE TREBALL

COORDINATED CONSTRUCTIONS IN CATALAN: CURRENT CLASSIFICATION AND  
TEACHING PROPOSALS

ISABEL CRESPI

Universitat de les Illes Balears

Dept. de Filologia Catalana i Lingüística General

Cra. de Valldemossa, km 7.5, 07122 Palma

971172607

*isabel.crespi@uib.cat*

ORCID ID: 0000-0001-6625-3666

## Resum

Aquest article ofereix una descripció panoràmica de les construccions coordinades que existeixen en català. La descripció posa el focus en el posicionament de la *Gramàtica de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (GIEC 2016) en relació amb la classificació d'aquestes construccions. El buidatge de les consideracions fetes a la GIEC es complementa amb explicacions teòriques i s'acompanya, al final, de diverses propostes de treball per a l'aula de batxillerat.

## Paraules clau

oració coordinada, català, classificació, descripció, didàctica, reflexió lingüística

## Abstract

*This article provides a comprehensive overview of coordinated constructions in Catalan. The description focuses on the stance taken by the Institute of Catalan Studies' Grammar of the Catalan Language (GIEC 2016) regarding the classification of these constructions. The review of the considerations in the GIEC is complemented with theoretical explanations and accompanied by several working proposals designed for higher education classrooms.*

## Key Words

*coordinated sentence, Catalan, classification, description, teaching, linguistic reflection*

## 1. INTRODUCCIÓ

A la GIEC (2016: §25.4.1), es defineix la *coordinació* com «una construcció que consta de dos o més membres que són equivalents pel que fa a la funció gramatical i actuen en el mateix nivell de jerarquia estructural». En aquest sentit, la coordinació no és un fenomen purament oracional, ja que es poden coordinar altres elements, com sintagmes i mots. En aquest article ens centrarem en la coordinació d'oracions.<sup>1</sup>

Així, en el cas de les oracions, el conjunt format per les diverses oracions coordinades és una *construcció coordinada*, com tindríem, per exemple, a (1):<sup>2</sup>

(1) En Joan escriu les notícies i en Pere fa les fotografies.

La característica més important de les construccions coordinades és que les oracions que es coordinen se situen en un mateix nivell d'igualtat i són equiparables sintàcticament.<sup>3</sup> Per tant, no n'hi ha cap que sigui formalment superior o més prominent que una altra. Així mateix, per considerar-se coordinades han d'estar unides per un nexa explícit, típicament una conjunció.

L'objectiu d'aquest article és oferir una descripció panoràmica de les construccions coordinades en català, tot fent una revisió del posicionament de la *Gramàtica de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans<sup>4</sup> (GIEC 2016) en relació amb la classificació d'aquestes construccions. En aquest sentit, destaca el fet que es distingeixen bàsicament

1. Voldria agrair els comentaris i els suggeriments valuosíssims dels revisors anònims d'aquest article. Em van ajudar a aclarir diversos aspectes i van contribuir a millorar considerablement aquesta aportació. No cal dir que qualsevol error és responsabilitat exclusivament meva.

2. Noteu que, per tant, les coordinades són un tipus d'oracions compostes, juntament amb les subordinades. Les juxtaposades no es consideren a la GIEC un tipus d'oracions compostes.

3. Per a estudis detallats sobre la coordinació, vegeu, per exemple, DİK (1968), CUENCA (1988), CAMACHO (1999) o SERRA & PRUNYONOSA (2002).

4. Tot i que la primera edició de la GIEC i, per tant, la gramàtica original que conté la classificació a què ens referim, és de 2016, per a aquest article s'ha consultat la versió en línia (<<https://giec.iec.cat/inici>>), que conté petites actualitzacions.

tres grans tipus de construccions coordinades: copulatives, disjuntives i adversatives. Les distributives, anomenades *correlatives*, es tracten com a formes específiques que poden adoptar les copulatives o les disjuntives. Les illatives no presenten una caracterització clara, però s'explica que tenen unes propietats que les apropen a les subordinades i, de fet, recomanarem analitzar-les així. Finalment, les explicatives i les continuatives es consideren oracions independents que es relacionen amb connectors parentètics. Aquesta classificació s'il·lustra a la Taula 1.

**Taula 1.** Classificació actual de les construccions coordinades tradicionals

|                                                         |               |                                                                  |
|---------------------------------------------------------|---------------|------------------------------------------------------------------|
| <b>Tipus de construccions coordinades</b>               | Copulatives   | En Jordi fa de taxista i na Isabel treballa en una escola.       |
|                                                         | Disjuntives   | Pots enviar-ho per correu o pots presentar-ho personalment.      |
|                                                         | Adversatives  | Estudia molt, però no aprova els exàmens.                        |
| <b>Oracions subordinades</b>                            | Illatives     | Vine a Mallorca, així veuràs en Joan.                            |
| <b>Oracions independents amb connectors parentètics</b> | Explicatives  | Se sent com un peix dins l'aigua, és a dir, li encanta anar-hi.  |
|                                                         | Continuatives | Li compra l'esmorzar cada dia, fins i tot l'hi porta a la feina. |

El buidatge de les consideracions fetes a la GIEC es complementa amb explicacions teòriques i s'acompanya, al final, de diverses propostes de treball per a l'aula de batxillerat.

## 2. TIPUS D'ORACIONS COORDINADES: UNA QÜESTIÓ DE DEBAT

La classificació de les construccions coordinades se sol fer a partir del tipus de relació que s'estableix entre les diverses oracions coordina-

des. Ara bé, en aquest punt hi ha hagut força debat, ja que, com ja nota CUENCA (1988: 47), durant dècades han conviscut classificacions diferents: des de classificacions en només dos tipus de coordinades (copulatives i disjuntives) fins a classificacions en set tipus (copulatives, distributives, disjuntives, adversatives, illatives, consecutives i causals). A la GIEC (2016: §25.4) s'opta per seguir la classificació de les oracions coordinades en, bàsicament, tres grans tipus: *copulatives*, en què s'expressa una relació de suma entre les oracions, (2a); les *disjuntives*, en què s'expressa una relació de tria (2b); i les *adversatives*, en què s'expressa una relació d'oposició (2c).

- (2) a. Na Maria canta i en Joan balla.  
 b. Vendré a peu o agafaré un taxi.  
 c. Parla molt, però no diu res.

La resta de construccions, com ara les distributives, les explicatives, les continuatives o, fins i tot, les causals, han estat objecte de classificacions diferents. Molts autors les han considerat tipus d'oracions coordinades (MARVÀ 1932; SANCHIS 1950; SALVADOR 1951; BADIA 1962; *apud* CUENCA 1988: §4.1),<sup>5</sup> i aquesta és la classificació que sovint recullen els manuals de llengua de batxillerat. Ara bé, com dèiem, la GIEC segueix la postura adoptada per la majoria dels gramàtics tradicionals, que només distingien tres tipus de construccions coordinades (FABRA 1912;<sup>6</sup> LONGACRE 1970; BÀEZ & MORENO 1977; *apud* CUENCA 1988: §4.1). SERRA & PRUNYONOSA (2002: §17.4) també se centren a descriure només aquests tres tipus de coordinades, amb una aproximació molt semblant a la que adopta posteriorment la GIEC.

Entre els aspectes que motiven la classificació de la GIEC, destaca el fet que només les copulatives, les disjuntives i les adversatives formen *estructures polioracionals*, és a dir, «una combinació d'oracions equivalents successives, enllaçades per un coordinador sense dependència sintàctica de l'una respecte de l'altra» (SERRA & PRUNYONOSA 2002: §17.2.3). En altres paraules, només en aquests casos trobem ora-

5. En aquesta línia, CUENCA (1988: §4.1) il·lustra els problemes de considerar coordinades les oracions consecutives, les causals, les concessives i les condicionals.

6. Tot i que posteriorment amplia la llista.

cions sintàcticament independents que formen una construcció unitària.

### 3. CONSTRUCCIONS COORDINADES A LA GIEC

#### 3.1 *Coordinades copulatives*

A la GIEC (2016: §25.4.2), s'afirma que les coordinades copulatives consten de dos o més elements coordinats que solen anar units per les conjuncions *i* o *ni*. Normalment, la conjunció expressa una relació additiva entre els elements afectats (en aquest cas, entre les oracions), com s'il·lustra a (3); *i* expressa addició positiva i *ni*, addició negativa.

(3) En Jordi fa de taxista i na Isabel treballa en una escola.

De manera general, pel caràcter additiu de les construccions coordinades copulatives, les oracions que les integren són intercanviables, per la qual cosa a la GIEC (2016: §25.4.2) es parla de «simetria entre els coordinats». Així, «En Jordi fa de taxista i na Isabel treballa en una escola» equival semànticament a «Na Isabel treballa en una escola i en Jordi fa de taxista».

Ara bé, cal tenir present que la conjunció *i* pot tenir valors diferents del de la simple addició. Per exemple, pot tenir un valor d'ordenació temporal i dotar la construcció d'un significat d'ordre cronològic en què s'interpreta que els fets es donen un després de l'altre, de manera que ja no són intercanviables, com es mostra a (4), que no equival semànticament a «Van tenir un fill i es van casar». De manera semblant, també pot tenir un valor consecutiu, concessiu, condicional o adversatiu, entre d'altres (GIEC 2016: §25.2.3.1).

(4) Es van casar i van tenir un fill.

Pel que fa a l'addició negativa, *ni* equival a *i* (...) *no* i requereix que tots els coordinats siguin negatius. Així mateix, a la GIEC s'especifica que: «En la coordinació oracional, *ni* precedeix qualsevol dels ele-

ments de l'oració (excepte els perifèrics) i elimina la negació verbal *no* en el coordinat en què es col·loca» (GIEC 2016: §25.4.2e). Així, podem formular una oració com la de (5a), però també una oració com la de (5b).

(5) a. Des de fa tres dies els del tercer pis **no** tenen llum, i nosaltres **no** tenim aigua.

b. Des de fa tres dies els del tercer pis **no** tenen llum **ni** nosaltres tenim aigua.

(GIEC 2016: §25.4.2e; la negreta és meva)

Malgrat que *ni* pot aparèixer davant de tots els elements negats,<sup>7</sup> només d'alguns, únicament d'un o de cap, si es prefereix la fórmula *i no*, el cert és que també presenta certes restriccions. Així, de manera general, no pot precedir elements oracionals dislocats a l'esquerra (6a), ni altres elements perifèrics (6b), que es relacionin amb les diferents oracions coordinades, és a dir, que s'associïn simultàniament amb les dues oracions coordinades.

(6) a. \*Ni al teu pare, li donen vacances ni li augmenten el sou.

b. \*Ni normalment, fa neteja del pis ni compra els productes que necessitem.

### 3.2 Coordinades disjuntives

Pel que fa a les disjuntives, la GIEC (2016: §25.4.3) defineix la coordinació disjuntiva com una coordinació entre dues oracions o dos constituents que «s'ofereixen com a alternatives», com s'il·lustra a (7):

(7) Agafaré l'autobús o demanaré un taxi.

Segons la GIEC, la conjunció disjuntiva més bàsica i habitual és *o*. Aquesta conjunció es pot repetir en els membres coordinats (*o... o*), i es pot reforçar amb *bé* (*o bé*) i *si no* en el darrer coordinat (*o, si no*).

7. Com veurem, el fet de repetir la conjunció davant de cada oració negada genera, com a resultat, una construcció copulativa correlativa.

De manera general, les coordinades disjuntives poden ser de dos tipus: exclusives i inclusives. En les disjuntives exclusives, els coordinats «es presenten com a incompatibles i, per tant, hem de triar entre un dels membres» (GIEC 2016: §25.4.3) (8a). En canvi, en les inclusives, «els coordinats es presenten com a no incompatibles» (8b).

(8) a. Ens ho portaran directament a casa o ens telefonaran?

b. Menja o beu tant com vulguis.

(GIEC 2016: §25.4.3a,b)

Segons les propietats dels verbs de les oracions que es coordinen, una construcció formalment disjuntiva pot tenir interpretacions semàntiques o pragmàtiques diferents. Per exemple, si els verbs estan en un aspecte imperfectiu (com ara el present o l'imperfet) i la primera oració té un caràcter apel·latiu, la construcció pot tenir una interpretació condicional (NGLE 2009: §31.9), com a (9):

(9) a. O fas tots els deures o et quedes sense venir a la fira.

b. Em va dir que o em prenia el medicament o no em recuperaria mai.

### 3.3 *Coordinades adversatives*

Finalment, el tercer tipus de construccions coordinades són les adversatives. Segons la GIEC (2016: §25.4.4), la coordinació adversativa «estableix una relació de contraposició o contrast entre dos elements». La GIEC classifica les coordinades adversatives en dos grups, segons si el segon element anul·la o no el primer. Així, es diferencia entre adversatives excloents i no excloents.

En les adversatives no excloents es realitza el primer fet o causa, però no es realitza l'efecte esperable (10a). Concretament, a la GIEC (2016: §25.1) s'indica que aquestes construccions «expressen que la segona oració anul·la la inferència que es pot desprendre del contingut de la primera». Així, el fet que en aquestes construccions la segona oració coordinada expressi un significat d'oposició parcial o restric-

ció de la primera «exigeix que un dels membres sigui negatiu o que almenys pugui contrastar d'alguna manera amb l'altre» (GIEC 2016: §25.4.4.1). D'altra banda, en les excloents, s'exclou o es nega el primer element coordinat i se substitueix pel segon (10*b*). En aquest cas, el primer element ha d'aparèixer negat.

- (10) *a.* Estudia molt, però no aprova els exàmens.  
*b.* No cantarà una nadala sinó que tocarà el piano.

Noteu que, a (10*a*), el fet que el subjecte no aprovi els exàmens no anul·la que estudiï molt. En canvi, a (10*b*), el fet que el subjecte toqui el piano sí que anul·la l'acte de cantar una nadala. Evidentment, aquestes interpretacions es relacionen estretament amb el tipus de conjunció que es fa servir. Així, la conjunció més habitual de les no excloents és *però*,<sup>8</sup> que expressa contrarietat però no anul·lació, i la de les excloents és *sinó*,<sup>9</sup> que sí que expressa la negació o anul·lació de l'element precedent.

Una observació interessant que es fa a la GIEC és que el caràcter contrastiu de les no excloents es pot expressar sintàcticament, amb la negació *no*, com a (11*a*); morfològicament, amb un prefix que expressa oposició, com el prefix *im-* (11*b*); lèxicament, amb paraules antònimes, com *molt* i *poc* a (11*c*); i també pot ser implícit (11*d*). Per tant, el contrast pot adoptar formes diferents.

- (11) *a.* Treballa molt, però no guanya prou.  
*b.* La decisió és legal, però és immoral.  
*c.* Treballa molt, però guanya poc.  
*d.* Té una parada al mercat, però li queda molt de temps lliure.  
 (GIEC 2016: §25.4.4.1)

8. Segons la GIEC, a més de la conjunció *però*, també poden tenir un valor adversatiu no excloent la locució *mentre que* i les conjuncions *mes* i *emperò*, poc usades actualment o reservades per al registre formal. Curiosament, malgrat el to formal d'*emperò*, FABRA (1918: capítol VIII, 130, III) considera aquesta forma «poc recomanable».

9. Que requereix la presència de la conjunció *que* quan precedeix una oració que conté un verb amb flexió personal (GIEC 2016: §25.4.4.2).



A la GIEC es fa notar que la coordinació adversativa és una construcció amb unes propietats informatives específiques. Concretament, s'afirma que és «un procediment per a contraposar al primer element coordinat un segon element: el segon és, doncs, sempre de caràcter remàtic» (GIEC 2016: §25.4.4). El mot «remàtic» evoca la diferència entre «tema» i «rema», que és un dels pilars de la teoria de la informació. Així, el *tema* és la part de l'oració que conté la informació que l'emissor i el receptor coneixen i el *rema* conté la informació nova per al receptor (DIK 1978; ZUBIZARRETA 1999; *i.a.*). Sovint, la interpretació d'un constituent com a tema o com a rema depèn de la seva posició en l'oració, entre d'altres factors.

Així, coincidint amb la GIEC, sembla encertat assumir que les coordinades adversatives són, en el fons, un mecanisme que converteix el segon element coordinat en el rema de la construcció, és a dir, en la part discursiva que introdueix informació nova. Per exemple, a l'oració de (12), la informació coneguda és la que constata que «hem treballat tots molt», i la informació nova és que, malgrat això, «no podrem fer el viatge d'estudis», de manera que, en efecte, l'oració que segueix el nexa adversatiu introdueix informació remàtica.

(12) Hem treballat tots molt, però no podrem fer el viatge d'estudis.

Així mateix, en el cas de les adversatives excloents, a la GIEC (2016: §25.4.4.2) es diu que l'oració o l'element introduït per *sinó (que)* «té un caràcter focal i rectifica la informació referida a l'element que es veu afectat per la negació». En aquest sentit, que les excloents tinguin un caràcter *focal* vol dir que funcionen, en certa manera, com a focalitzacions. La focalització és un mecanisme que expressa èmfasi (DIK 1978; HERNANZ & BRUCART 1987; *i.a.*). Les focalitzacions poden ser contrastives, si «l'element focalitzat contrasta amb altres elements alternatius que apareixen en l'oració» (GIEC 2016: §33.4), o no contrastives. Normalment, l'element que funciona com a focus apareix dislocat, és a dir, mogut, típicament a l'inici de l'oració (això és, a la perifèria esquerra)<sup>10</sup>

10. Noteu que, tot i que la focalització implica el moviment d'un constituent (típicament a la perifèria esquerra de l'oració), com la tematització, la tematització

i es tracta com a informativament nou i destacat. En les focalitzacions contrastives, l'element focalitzat es marca mitjançant l'entonació (en els exemples escrits es marca amb versaleta) i és un element explícitament contraposat a altres elements alternatius que apareixen en el discurs.

(13) TARONGES, he comprat (i no pomes).

Així, les adversatives excloents no només introdueixen informació nova, sinó que, a més, la doten d'un caràcter contrastiu, de manera que permeten tractar la informació introduïda a partir del *sinó (que)* com si fos informació focalitzada, sense necessitat d'haver-la de dislocar, com es mostra a (14a). La informació focalitzada introduïda amb el *sinó (que)* té un matís contrastiu, precisament perquè es contraposa al primer element de l'estructura coordinada i el rectifica. Noteu que, informativament, l'oració de (14a) és propera a la de (14b), que conté un constituent contrastivament focalitzat.

(14) a. No vindrà en cotxe, sinó que agafarà l'autobús.  
b. EN AUTOBÚS, vindrà, i no en cotxe.

### 3.4 Les correlatives

La GIEC no reconeix com a tipus específic de construccions coordinades les oracions que tradicionalment s'han anomenat *distributives*, que expressen una alternança entre dues accions. Solen aparèixer encapçalades per adverbis o elements semblants, que moltes vegades es repeteixen, com *ara... ara, adés... adés o ja... ja*, com a (15a), però no sempre, com en el cas de *tant... com, tan aviat... com*, etc., com a (15b).

(15) a. **Ja** hàgiu estat vosaltres, **ja** ho hagin fet els veïns, la bombeta està trencada.  
b. **Tant** pot guanyar l'elecció **com** perdre-la.  
(GIEC 2016: §25.4.3c, la negreta és meua)

---

requereix la presència d'un pronom de represa dins del nucli de l'oració sempre que l'element tematitzat sigui pronominalitzable, però la focalització, no

En aquest sentit, a la GIEC (2016: §25.4.3) s'anomenen *correlatives*, perquè, d'una banda, no totes les construccions correlatives expressen realment distribució, i, de l'altra, perquè el nexse que contenen apareix tant a la primera com a la segona oració. La seva classificació no ha estat sempre clara. Ja FABRA (1918: capítol VIII, 130) recollia, entre les conjuncions de coordinació, conjuncions com ara «adés... adés...» («Adés guanyen, adés perden.») o «mig... mig...» («Ho feien mig de grat, mig per força»). També les contemplaven com un tipus de coordinades SALVADOR (1951), BADIA (1962) i RUAIX (1975), entre d'altres. Així, en la línia d'aquests autors, en els manuals de llengua, aquestes oracions es tracten sovint com un tipus específic de construccions coordinades.

Ara bé, des d'un punt de vista formal, les correlatives no són un tipus de construccions coordinades, sinó una forma específica que poden adoptar les construccions copulatives i les disjuntives quan la conjunció (sigui la mateixa o no) apareix en les dues oracions coordinades, com es mostra a (16) i com es desprèn del quadre 25.1 de la GIEC.

- (16) a. *Ni m'agrada menjar xiclet ni vull que en mengis tu.*  
 b. *Em va bé tant quedar a casa com acompanyar-te al centre.*

Des d'un punt de vista semàntic, s'afirma que aquestes construccions es troben «a mig camí entre les construccions coordinades copulatives i les disjuntives» (GIEC 2016: §25.4.3c). En aquest sentit, el cert és que les construccions correlatives poden tenir interpretacions diverses, segons el nexse que es faci servir: addició, disjunció, distribució, etc.

### 3.5 Les *il·latives*

Molts manuals de llengua catalana també consideren com un tipus de construccions coordinades les *il·latives*. Es tracta d'unes construccions que expressen conseqüència, de manera que el segon constituent s'interpreta com una conseqüència del que s'ha dit en el primer, com a (17).

- (17) *Vine a Mallorca, així veuràs en Joan.*

Això no vol dir que totes les construccions que, semànticament, expressen conseqüència es considerin, formalment, coordinades. En realitat, les construccions semànticament consecutives poden adoptar diverses formes, per exemple: oracions independents amb connectors (18a), oracions clarament subordinades (18b) o oracions a mig camí entre la subordinació i la coordinació (18c). Aquest darrer tipus és el que adrecem aquí:

- (18) a. Plou molt. Així que quedaré a casa.
- b. Era tan generós que ho donava tot.
- c. No he aprovat l'examen, de manera que no em podré graduar.

Estructures com les de (18c) són les que BADIA (1962) anomena *il·latives*, per diferenciar-les de les consecutives clarament subordinades, com (18b), i són aquestes les que apareixen als manuals i generen certa confusió. A la GIEC no queda totalment clar com s'han de tractar aquestes construccions. D'una banda, a l'apartat §25.2.3.1 s'esmenten com un tipus de coordinades, tot i que ja s'avisava el lector que «hi ha autors que les classifiquen com a subordinades». Al quadre 25.1 també es llisten les conjuncions *il·latives* *així que* i *de manera que* entre les conjuncions de coordinació. D'altra banda, però, aquestes construccions no s'expliquen ni tenen un apartat que les descrigui entre les construccions coordinades. De fet, s'estudien al capítol 29, juntament amb les construccions causals i finals.

Tot i que des d'un punt de vista formal es puguin considerar coordinades, si revisem amb cura les seves propietats sintàctiques, veurem que el comportament de les *il·latives* s'acosta molt al de les oracions subordinades (vegeu CUENCA 1988). Per exemple, entre d'altres coses, a diferència de les conjuncions de coordinació, els nexes *il·latius* no poden unir sintagmes, sinó que han d'unir sempre oracions (19). Així doncs, el més recomanable seria no considerar-les coordinades i tractar-les, com ho fa la GIEC, amb les subordinades.

- (19) a. Va venir tota la família, així que també hi havia na Maria.
- b. \*Va venir tota la família, així que na Maria.

### 3.6 Les explicatives i les continuatives

Les explicatives i les continuatives també apareixen a nombrosos manuals de llengua com a tipus específics d'oracions coordinades. Les explicatives són construccions que introdueixen alguna mena d'explicació o aclariment, com s'il·lustra a (20a), i les continuatives expressen acumulació o continuïtat, com a (20b).

- (20) *a.* Se sent com un peix dins l'aigua, és a dir, li encanta anar-hi.  
*b.* Li compra l'esmorzar cada dia, fins i tot l'hi porta a la feina.

A la GIEC però, aquestes oracions es consideren oracions independents enllaçades amb connectors parentètics, que les connecten a un nivell textual, però no oracional. Així, les oracions que es relacionen entre elles amb aquests connectors no es poden considerar oracions coordinades que formen una construcció unitària (coordinada), com a (21a), sinó oracions independents connectades a escala textual, com a (21b) (vegeu GIEC 2016: §25.1).

- (21) *a.* Feia mal temps, però van anar d'excursió.  
*b.* Quan es van llevar, van veure que feia mal temps. Amb tot, van anar d'excursió.

(GIEC 2016: §25.1)

Noteu que la diferència entre les il·latives, per una banda, i les explicatives i les continuatives, per l'altra, és que les il·latives formen una construcció unitària (a mig camí entre la coordinació i la subordinació, però una oració composta, al cap i a la fi), mentre que les explicatives i les continuatives en realitat introdueixen oracions independents, vinculades mitjançant un connector parentètic.

## 4. CONSTRUCCIONS AMB CONNECTORS PARENTÈTICS

A la GIEC (2016: §25.1) s'especifica que hi ha dos tipus de connectors: les conjuncions, que enllacen «sintàcticament dues oracions i el

conjunt forma una oració composta», i els connectors parentètics, que, des d'un punt de vista formal, no manifesten «cap vinculació sintàctica entre les dues oracions».

Així, els connectors parentètics es defineixen com a «expressions morfològicament invariables i formalment heterogènies que no creen relacions de dependència sintàctica entre oracions, però sí relacions semàntiques connectives» (GIEC 2016: §25.3.1). Entre els connectors parentètics s'hi troben, per exemple: *amb tot, en canvi, és a dir, tanmateix, no obstant això, de fet, a més, per tant, per exemple*. Precisament, s'afirma que «allò que caracteritza els connectors parentètics és la funció connectiva que exerceixen més enllà de l'oració, dins el discurs o text» (GIEC 2016: §25.1). Per tant, aquests elements connecten oracions que són independents. A més, des del punt de vista del significat, entre les oracions es poden establir connexions semàntiques diverses, depenent del connector que es faci servir, com ara oposició (22a), concessió (22b), conseqüència (22c), etc. Per tant, no generen subordinació ni coordinació, sinó «relacions semàntiques connectives» de naturalesa diferent.

- (22) a. Hi aniré perquè m'ho demanes tu; *altrament*, no hi aniria.  
 b. El menjar no m'ha agradat i el menú era car; *malgrat tot*, li posaré una bona puntuació.  
 c. Vaig estar malalt tres dies; *en conseqüència*, no vaig poder fer l'examen.

Així, el que fan els connectors parentètics és fer explícita una relació semàntica específica entre les dues oracions que enllacen, però, des d'un punt de vista formal, no són estrictament necessaris per a la bona formació de la seqüència. Per exemple, la construcció de (23a) està ben formada sense cap connector parentètic, però, si l'hi afegim, es fa explícita o s'emfasitza la relació d'oposició entre les dues oracions (23b).

- (23) a. N'Anna va aprovar a la primera; en Toni va necessitar dos intents.  
 b. N'Anna va aprovar a la primera; en canvi, en Toni va necessitar dos intents.

De manera general, tot i que amb certes excepcions, aquests connectors poden ocupar diferents posicions oracionals (GIEC 2016: §25.3.1e), com es mostra a (24).

- (24) *a.* N'Anna va aprovar a la primera; **en canvi**, en Toni va necessitar dos intents.  
*b.* N'Anna va aprovar a la primera; en Toni, **en canvi**, va necessitar dos intents.

## 5. PROPOSTES DE TREBALL PER A L'AULA

En aquest apartat es presenten diverses propostes d'activitats que es poden treballar a primer de batxillerat, curs en què el currículum de Llengua Catalana i Literatura (DEPARTAMENT D'EDUCACIÓ 2022) contempla treballar l'oració composta. Els objectius d'aquestes activitats són els de contribuir a fomentar la reflexió lingüística a l'aula, fer un aprenentatge significatiu de les construccions coordinades i tractar la llengua com un objecte d'estudi científic, en la línia del que ja havien proposat autors com BOSQUE & GALLEGU (2016), BOSQUE (2018), GUTIÉRREZ RODRÍGUEZ (2018) i CRESPI & LLOP (2021); entre molts altres. Aquests objectius es relacionen estretament amb el saber bàsic «Reflexió sobre la llengua» i amb la novena competència específica del currículum, que implica «consolidar el coneixement explícit i sistemàtic sobre l'estructura de la llengua i els usos i aprofundir-hi, i reflexionar de manera autònoma sobre les eleccions lingüístiques i discursives, amb la terminologia adequada».

A continuació es presenten diversos tipus d'activitats per treballar les construccions coordinades tant a escala oracional com a escala textual. Pel que fa les activitats a escala de l'oració, seguirem la tipologia d'activitats proposades per BOSQUE & GALLEGU (2016), que busquen, precisament, esperonar la reflexió lingüística i fomentar una aproximació científica a l'estudi de la llengua. Les activitats proposades per aquests autors inclouen exercicis d'amplificació, respostes ràpides, parells mínims, exercicis de seqüències ambigües, anàlisi inversa o anàlisi de seqüències agramaticals. En aquest article ens centrarem a fer pro-

postes d'activitats que permetin treballar reflexivament sobre les construccions coordinades. Evidentment, també es poden fer exercicis per a revisar qüestions relacionades amb la normativa (*sinó* / *sinó que*), l'ortografia (*si no* / *sinó*) i la puntuació (comes abans de *però*, *sinó*, etc.).

D'entrada, per treballar les construccions coordinades a escala de l'oració, proposem treballar a partir de l'anàlisi de parells mínims, dues seqüències idèntiques que es diferencien en un únic tret. Poden ser de dos tipus, segons si les seqüències que s'analitzen són ambdues gramaticals o una és gramatical i l'altra no. Alguns exemples de parells mínims que serviren per treballar reflexivament les construccions coordinades i amb connectors parentètics es presenten a (25)-(28).

- (25) *a.* En Pere comprarà el vi **i** durà el pastís.  
*b.* En Pere comprarà el vi **o** durà el pastís.

- (26) *a.* Na Joana és molt alta, **però** és atractiva.  
*b.* Na Joana és molt alta, **per tant** és atractiva.

- (27) *a.* N'Anna vol treballar; en Toni, **en canvi**, vol descansar.  
*b.* \*N'Anna vol treballar; en Toni, **i**, vol descansar.

- (28) *a.* La decisió és legal, **però** és immoral.  
*b.* \*La decisió és legal, **sinó que** és immoral.

Un altre exercici que permet incentivar la reflexió lingüística consisteix a demanar als estudiants que expliquin per què les següents oracions no són possibles en català, fent servir la terminologia i els mecanismes estudiats a l'aula.

- (29) *a.* \*Des de fa un mes, na Maria pot estudiar ni jo puc treballar.  
*b.* \*Hagis estat tu, ja hagi estat el teu germà, haureu d'arreglar els desperfectes.  
*c.* \*Ni a na Maria, li han regalat cap flor ni li han comprat cap llibre.

Es poden fer exercicis d'anàlisi inversa, és a dir, activitats en què els estudiants han de construir seqüències seguint unes indicacions concretes, com a (30):



- (30) Per a cada apartat, crea una seqüència que segueixi les pautes o les condicions que s'especifiquen.
- Una construcció coordinada disjuntiva inclusiva que contingui dues oracions, les dues amb verbs transitius. [Exemple: Mira pel·lícules o llegeix llibres tot el temps que vulguis.]
  - Una construcció que contingui dues oracions coordinades copulatives negatives. [Exemple: Ni na Maria llegeix, ni en Pere dorm.]
  - Una construcció coordinada disjuntiva amb interpretació condicional. [Exemple: O ordenes l'habitació o no surts.]

Una altra opció interessant és conduir la reflexió lingüística a partir de preguntes d'observació i deducció que siguin acotades i guiades. Per exemple:

- (31) Compara les dades de (1) amb les de (2) i explica quines diferències creus que hi ha entre «conjunció» i «connector parentètic». Creus que fer servir un element o l'altre altera el significat de la construcció en què es troba? Com? Què passa, en cada cas, si suprimim la conjunció o el connector?
- Na Maria va arribar tard, **per tant**, en Joan es va enfadar.
    - Na Maria va arribar tard, en Joan, **per tant**, es va enfadar.
    - Na Maria va arribar tard. **Per tant**, en Joan es va enfadar.
    - Na Maria va arribar tard, per tant, en Joan es va enfadar. ≠ En Joan es va enfadar, per tant, la Maria va arribar tard.
  - Na Maria canta i en Joan fa el sopar.
    - \*Na Maria canta, en Joan, **i**, fa el sopar.
    - ?? Na Maria canta. **I** en Joan fa el sopar.
    - Na Maria canta i en Joan fa el sopar. = En Joan fa el sopar i na Maria canta.
- (32) Quines diferències interpretatives hi ha entre les construccions següents? Quin valor diries que té la conjunció *o* en cada cas?
- Vols beure un cafè o menjar alguna cosa?
  - Vindràs al cinema o quedaràs a casa?
  - O reculls l'habitació o estàs castigat sense televisió.
- (33) Llegeix les estructures següents i digues quines de les conjuncions o connectors que hi ha entre parèntesis **no** poden ocupar l'espai

en blanc. Per a cada construcció possible, digues quin significat s'expressa si fem servir un nexa o un altre.

- a. Vull anar al cinema, \_\_\_ no tinc diners. (*i, o, però, sinó*)
- b. Arriba prest \_\_\_ no podràs seure. (*i, o, però, sinó*)
- c. Va treballar tot el dia al sol; \_\_\_ estava fresc com una rosa. (*altrament, així i tot, per consegüent, en canvi*)

Finalment, cal no oblidar la comparació interlingüística com a font d'exercicis idonis per a la reflexió lingüística. Per exemple, es podria comparar el català amb altres llengües properes o que els estudiants coneguin, com ara l'anglès, el francès, el basc, etc.

- (34) Tradueix a l'anglès les oracions següents:
  - a. Llegeix molt, però oblida tot el que llegeix.
  - b. Va resultar que no l'havien segrestat, sinó que se n'havia anat de festa amb uns amics.
 [Tant *però* com *sinó* *que* es tradueixen com *but* en anglès.]

- (35) Busca com es diu *però* en italià, francès i portuguès. En català hi ha una forma que s'hi assembla; sabries dir quina és? La fas servir?

Noteu que aquesta darrera activitat introdueix la dimensió diacrònica en la reflexió, ja que la forma *mes* era habitual en català antic, però en català contemporani ha caigut en desús.

D'altra banda, és necessari treballar l'impacte de les conjuncions i els connectors en un context més ampli, és a dir, en el sentit que donen quan s'insereixen en el discurs. Així, en l'àmbit textual, es poden dissenyar exercicis a partir del joc amb la cohesió textual (per exemple, a través de la manipulació de la puntuació i dels connectors), observar l'efecte de les conjuncions de coordinació en el discurs, fer composició de textos amb determinats elements, etc.

Per exemple, podríem demanar als estudiants que miressin de canviar les conjuncions i els connectors parentètics d'un text per altres que tinguessin un significat contrari o diferent, de manera que fessin canviar el sentit global del discurs.

- (36) Substitueix els connectors i conjuncions marcats en negreta per connectors i conjuncions que tinguin un significat oposat (o, almenys, diferent). Fes tots els canvis lingüístics necessaris derivats d'aquestes substitucions (negacions, puntuació, etc.). En acabar, continua el text per donar-li un final.

Llegeixo molts llibres, **però** soc una persona interessant. Alguns companys de feina em consideren una persona avorrida; **en efecte**, em passo hores llegint novel·les negres a casa i descobrint les maneres més curioses de resoldre crims i misteris. **En canvi**, alguns dels meus amics parlen molts idiomes, poden córrer molt ràpidament i viuen aventures cada cap de setmana. Per exemple, na Júlia, amb qui passo moltes hores, té una vida apassionant. Viu amb el seu gat, **no obstant això**, s'ho passa molt bé. Ensenya lingüística a la universitat i, quan no fa de professora, treballa **o** estudia. Es dedica a estudiar llengües noves; **tanmateix**, viatja molt. A les tardes sol estar molt cansada, **per tant**, va a fer defensa personal dos cops per setmana. El cap de setmana és quan la seva vida es transforma i passa de professora a detectiu, gràcies als seus coneixements lingüístics. Domina, sobretot, la fonètica i la sintaxi. **Així i tot**, pot ajudar a atrapar estafadors i criminals de delictes informàtics. No és una dona intel·ligent, **sinó que** treballa de manera molt professional. **Malgrat tot**, les seves vivències sempre em captiven.

[Text de creació pròpia]

Proposta de solució orientativa:

Llegeixo molts llibres, **per tant / en conseqüència**, soc una persona interessant. Alguns companys de feina em consideren una persona avorrida, **però** em passo hores llegint novel·les negres a casa i descobrint les maneres més curioses de resoldre crims misteris. **De fet**, alguns dels meus amics parlen molts idiomes, poden córrer molt ràpidament i viuen aventures cada cap de setmana. Per exemple, na Júlia, amb qui passo moltes hores, té una vida apassionant. Viu amb el seu gat i s'ho passa molt bé. Ensenya lingüística a la universitat i, quan no fa de professora, treballa **i / i, a més**, estudia. Es dedica a estudiar llengües noves, **en conseqüència / per això**, viatja molt. A les

tardes sol estar molt cansada **i encara / però / així i tot** va a fer defensa personal dos cops per setmana. El cap de setmana és quan la seva vida es transforma i passa de professora a detectiu, gràcies als seus coneixements lingüístics. Domina, sobretot, la fonètica i la sintaxi. **Per tant / en conseqüència** pot ajudar a atrapar estafadors i criminals de delictes informàtics. És una dona intel·ligent **i / i, a més**, treballa de manera molt professional. **En definitiva**, les seves vivències sempre em captiven.

És possible que el canvi d'uns connectors per uns altres deixi veure que, de fet, la Júlia és el personatge d'un llibre.

- (37) Identifica com juga l'autor del text amb els mecanismes lingüístics de coordinació i digues què creus que busca expressar en cada cas.

a. Pels ulls conec, i estimo, i crec, i sé,  
i puc sentir i tocar i escriure i créixer  
fins a l'altura màgica del gest,  
ara que el gest se'm menja mitja vida  
i en cada mot vull que s'hi senti el pes  
d'aquest cos feixuguíssim que no em serveix.  
«Salveu-me els ulls», Miquel Martí i Pol

b. De fet, som tots que estem acostumats a escenes cinematogràfiques de dones que corren ridículament dins de faldilles de tub, o que s'arrenquen adolorides els talons en un racó d'una festa, o que necessiten assistència per apujar-se la cremallera d'un vestit, o que fan bots al llit per fer-se entrar en uns pantalons estranys, i ens ho mirem amb la indiferència de qui veu ploure.  
«Les ungles de la Rosalía», Marta Rojals, *Vilaweb*, 11/01/2021

- (38) Imagina't que ets periodista i el diari on treballes et demana un article d'opinió sobre els comportaments contradictoris que s'observen en les societats actuals. El títol ha de ser «Jo no vull dir res, però...» i hi has d'incloure, almenys, quatre repeticions de la conjunció *però*, quatre conjuncions que no siguin *però* i tres connectors parentètics. Quin efecte creus que genera la repetició de la conjunció *però* en el text?

## 6. CONCLUSIONS

En aquest article hem revisat la classificació de les construccions coordinades a la GIEC (2016) i n'hem fet una breu descripció panoràmica. Així mateix, hem presentat algunes propostes d'activitats per treballar aquestes construccions a les aules de batxillerat amb l'objectiu d'esperonar la reflexió lingüística, l'aprenentatge significatiu per part dels estudiants i la seva creativitat.

## BIBLIOGRAFIA

- BADIA (1962): Antoni M. Badia i Margarit, *Gramática catalana*, vol. II, Madrid: Gredos.
- BÁEZ & MORENO (1977): Valerio Báez i Matilde Moreno, «La oración compuesta (I): coordinación», *Millars: revista del Colegio Universitario de Castellón de la Plana* 4, p. 89-129.
- BOSQUE (2018): Ignacio Bosque, «Qué debemos cambiar en la enseñanza de la gramática», *ReGroc: revista de gramática orientada a las competencias* 1 (1), p. 11-36.
- BOSQUE & GALLEG0 (2016): Ignacio Bosque i Ángel Gallego, «La aplicación de la gramática en el aula. Recursos didácticos clásicos y modernos para la enseñanza de la gramática», *RLA. Revista de Lingüística Teórica y Aplicada Concepción* 54 (2), p. 63-83.
- CAMACHO (1999): José Camacho, «La coordinación», dins *Gramática descriptiva de la lengua española*, vol. 2, I. Bosque i V. Demonte (eds.), Madrid: Espasa, p. 2635-2694.
- CRESPI & LLOP (2021): Isabel Crespí i Ares Llop, «Les nocions de temps i aspecte en els llibres de secundària: anàlisi i propostes», *Bellaterra Journal of Teaching and Learning Language and Literature* 14 (1), Feb.-Mar., e1026.
- CUENCA (1988): Maria Josep Cuenca, *L'oració composta (I): la coordinació*, València: Universitat de València.
- DEPARTAMENT D'EDUCACIÓ (2022): «Currículum 171/2022. Llengua castellana i literatura. Llengua catalana i literatura», Barcelona: Generalitat de Catalunya. En línia a: <<https://xtec.gencat.cat/>>

- web/.content/curriculum/batxillerat/curriculum-171-2022/materies-comunes/Llengua-Castellana-i-Literatura.-Llengua-Catalana-i-Literatura.pdf> [Consulta: 19/06/24]
- DIK (1968): Simon C. Dik, *Coordination. Its implications for the Theory of General Linguistics*, Amsterdam: John Benjamins.
- DIK (1978): *Functional grammar*, Amsterdam: North-Holland Publishing Company; «North-Holland Linguistic Series» 37.
- FABRA (1912): Pompeu Fabra, *Gramàtica catalana*, Barcelona: Aqua (citat per l'edició de 1982).
- FABRA (1918): *Gramàtica catalana*, Barcelona: Aqua (citat per l'edició de 1981).
- GIEC (2016) = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, *Gramàtica de la llengua catalana*, Barcelona: IEC.
- GUTIÉRREZ RODRÍGUEZ (2018): Edita Gutiérrez Rodríguez, «El laberinto de la terminología lingüística», *ReGroc: revista de gramàtica orientada a las competencias* 1, p. 203-235.
- HERNANZ & BRUCART (1987): Maria Lluïsa Hernanz i Josep Maria Brucart, «El orden básico de palabras en la oración y sus modificaciones», dins *La sintaxis. 1. Principios teóricos. La oración simple*, capítol 3, M. L. Hernanz i J. M. Brucart (eds.), Barcelona: Crítica.
- LONGACRE (1970): Robert E. Longacre, «Sentence structure as a statement calculus», *Language* 46 (4), p. 783-815.
- MARVÀ (1932): Jeroni Marvà, *Curs superior de Gramàtica Catalana*, Barcelona: Barcino (citat per l'edició de 1968).
- NGLE (2009) = REAL ACADEMIA ESPAÑOLA, *Nueva gramática de la lengua española*, Madrid: Espasa.
- RUAIX (1975): Josep Ruaix, *El català en fitxes*, vol. II, Barcelona: Mojà (citat per l'edició de 1983).
- SALVADOR (1951): Carles Salvador, *Gramàtica valenciana*, València: Publicacions dels cursos de llengua i literatura valenciana de Lo Rat Penat (citat per l'edició 1983).
- SANCHIS (1950): Manuel Sanchis Guarner, *Gramàtica valenciana*, València: Torre.
- SERRA & PRUNYONOSA (2002): Enric Serra i Manuel Prunyonosa, «La coordinació», dins *Gramàtica del català contemporani*, vol. 3, J. Solà (ed.), Barcelona: Empúries, p. 2181-2245.

ZUBIZARRETA (1999): María Luisa Zubizarreta, «Las funciones informativas: tema y foco», dins *Gramática descriptiva de la lengua española*, vol. 3, I. Bosque i V. Demonte (eds.), Madrid: Espasa, p. 4215-4244.